

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

маніпулювання, визначати надійність того чи іншого джерела інформації та обдумувати кожне завдання або прийняте рішення” [2].

Критичне мислення є головним фільтром у боротьбі з пропагандою, дієвим засобом інформаційної гігієни та протидії дезінформації. Майбутній фахівець має володіти алгоритмом перевірки інформації.

По-перше слід визначити джерело інформації (Хто є першоджерелом? Яка його репутація та фінансування?).

Далі варто ретельно перевірити увесь контекст (Чи не вирвана інформація з контексту подій?).

Наступним етапом є аналіз емоційного навантаження (Чи намагається текст викликати страх, паніку або гнів (типові маркери маніпуляції)?).

Останнім, але чи не найбільш вагомим є перевірка логічної послідовності (Чи немає в аргументації логічних стрибків або підміни понять?).

Кінцевою метою формування критичного мислення є підготовка фахівця, здатного до раціонального вибору в процесі впливу на прийняття управлінських рішень. В архітектурі національної безпеки це означає здатність: мінімізувати ризики при впровадженні нових безпекових стратегій; ефективно розподіляти обмежені ресурси (фінансові, людські, технічні); аргументовано відстоювати свою позицію перед вищим керівництвом, навіть якщо вона є непопулярною.

Висновки

Формування критичного мислення має бути наскрізним процесом, інтегрованим у всі дисципліни, а не тільки спеціальні на кшталт кібербезпеки або антитерористичної діяльності. Держава, чії безпекові структури складаються з людей, здатних мислити критично, є значно стійкішою до гібридних впливів та здатна на випередження викликів майбутнього.

Список використаних джерел

1. NATO Handbook on Counter-Cognitive Warfare. 2023. URL: <https://www.sto.nato.int/wp-content/uploads/chief-scientist-report-cognitive-warfare-4.pdf>
2. Куцепал, С. . (2022). Критичне мислення як засіб спротиву в інформаційній війні. "Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 3(54). URL: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.54.265682>

МИЛЯН Любов Мирославівна

КУЛЬТУРА ЗАПИТАНЬ У ШКОЛІ: КРИТИЧНЕ ТА КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ПЕДАГОГІВ У ПРИЙНЯТТІ ЩОДЕННИХ ОСВІТНІХ РІШЕНЬ

Сучасна школа щодня працює в умовах, коли педагогічні рішення потрібно приймати швидко, відповідально й часто в ситуаціях невизначеності. Освітній процес уже не можна розглядати як просте виконання навчальної програми або механічне застосування методичних рекомендацій. Учитель і керівник закладу освіти постійно мають відповідати на складні запитання: як навчати дітей, які мають різний рівень підготовки; як оцінювати не лише правильність відповіді, а й хід мислення; як підтримати мотивацію; як розпізнати реальну проблему за зовнішньою поведінкою учня; як відрізнити ефективну педагогічну практику від модної, але поверхової ідеї.

У цьому контексті особливого значення набуває не лише формування окремих навичок критичного чи креативного мислення, а створення в закладі освіти цілісної культури запитань. Саме запитання є початком мислення. Там, де педагог не ставить запитань, а лише виконує інструкції, освітній процес швидко перетворюється на формальність. Там, де педагогічний колектив уміє запитувати, аналізувати, перевіряти, порівнювати й творчо шукати рішення, школа стає простором розвитку.

Критичне мислення педагога варто розглядати не як здатність критикувати, а як уміння бачити глибше. Це здатність не погоджуватися автоматично з першою відповіддю, не сприймати будь-яку інформацію як істину, не плутати власне враження з фактом. У педагогічній практиці це проявляється у простих, але важливих запитаннях: що саме відбулося; які є докази; чи не робимо ми поспішних висновків; що думає сам учень; які є альтернативні пояснення; що зміниться, якщо ми оберемо інший підхід.

Для керівника закладу освіти критичне мислення педагогів є важливим ресурсом управління якістю освіти. Якщо в колективі переважає формальна логіка, то багато проблем пояснюються поверхово: «діти не хочуть учитися», «батьки не співпрацюють», «програма складна», «бракує часу». Натомість критичне мислення спонукає розглядати ситуацію глибше: чому саме знизилася мотивація; які методи не спрацювали; чи зрозумілими були критерії оцінювання; чи мав учень можливість проявити себе; чи враховано його освітні потреби; чи була комунікація з батьками достатньо чіткою.

Креативне мислення у школі також потребує переосмислення. Часто його помилково зводять лише до яскравого оформлення уроку, нестандартної презентації або цікавого заходу. Насправді креативність педагога полягає не в зовнішньому ефекті, а в умінні створити нове педагогічне рішення там, де готовий шаблон не працює. Це здатність побачити інший шлях до навчального результату, змінити форму завдання, запропонувати учням вибір, поєднати різні предметні галузі, перетворити помилку на навчальну ситуацію, а проблему на можливість для розвитку.

Особливо цінним є поєднання критичного та креативного мислення. Критичне мислення ставить запитання: «Чи це справді працює?», «На чому ґрунтується це рішення?», «Які ризики ми не врахували?». Креативне мислення

додає інші запитання: «А як можна інакше?», «Що буде, якщо змінити умови?», «Яке рішення ще не пробували?», «Як залучити учнів до створення відповіді?». У результаті педагог не лише аналізує проблему, а й знаходить живі, практичні та людяні способи її розв'язання.

У щоденній роботі школи доцільно запроваджувати підхід, який можна умовно назвати «педагогічною паузою перед рішенням». Йдеться про короткий етап осмислення перед тим, як діяти. Наприклад, перед ухваленням рішення щодо навчальної проблеми класу педагогічна команда може поставити три групи запитань. Перша група стосується фактів: що ми точно знаємо, які дані маємо, що бачимо в результатах, поведінці, роботах учнів. Друга група стосується інтерпретацій: як ми це пояснюємо, чи можуть бути інші причини, чи не впливають на нас стереотипи або попередній досвід. Третя група стосується дії: яке рішення буде педагогічно доцільним, як ми перевіримо його ефективність, що будемо змінювати, якщо воно не спрацює.

Такий підхід особливо важливий в оцінюванні. Оцінювання в сучасній школі не може бути лише фіксацією помилки або виставленням бала. Воно має допомагати учневі зрозуміти, як він мислить, де саме виникла трудність, що можна вдосконалити. Якщо педагог оцінює тільки кінцеву відповідь, він бачить лише результат. Якщо педагог аналізує шлях міркування, він бачить розвиток. Саме тому оцінювання критичного й креативного мислення має включати такі критерії, як аргументованість, самостійність висновків, уміння ставити запитання, здатність порівнювати джерела, гнучкість у пошуку рішень, оригінальність і практична доцільність ідеї.

Важливо, щоб педагог умів відрізнити оригінальність від випадковості. Не кожна незвична відповідь є проявом креативного мислення. Креативність в освіті має бути пов'язана зі змістом, метою та результатом. Учнівська ідея може бути нестандартною, але вона потребує обґрунтування. Саме тут поєднуються критичність і творчість: дитина не лише вигадує, а й пояснює, доводить, перевіряє, удосконалює.

На рівні професійного розвитку педагогів культура запитань може стати основою методичної роботи. Засідання педагогічних спільнот, методичні об'єднання, педагогічні ради та внутрішні навчання варто будувати не тільки навколо теми «що потрібно зробити», а й навколо запитання «чому саме так і який результат це дає». Наприклад, обговорення уроку може починатися не з оцінки «сподобалося чи не сподобалося», а з аналізу: яку проблему розв'язував учитель; які запитання ставили учні; де було місце для вибору; як учні аргументували думки; чи була можливість помилитися без страху; що можна змінити наступного разу.

Керівник закладу освіти в такій моделі виступає не лише адміністратором, а й модератором професійного мислення колективу. Його завдання полягає в тому, щоб створити середовище, де педагог не боїться сказати «я не знаю», «потрібно перевірити», «цей метод не спрацював», «спробуймо інакше». Саме

така атмосфера є умовою справжнього професійного розвитку. Там, де кожна помилка сприймається як провина, педагог приховує труднощі. Там, де помилка аналізується як джерело досвіду, педагог зростає.

Практичним інструментом розвитку критичного та креативного мислення педагогів може бути впровадження коротких професійних кейсів. Наприклад, педагогічному колективу пропонується реальна ситуація: зниження навчальної мотивації у класі, конфлікт під час групової роботи, формальне виконання домашніх завдань, пасивність учнів на уроці, нерозуміння критеріїв оцінювання. Завдання педагогів полягає не в тому, щоб одразу знайти «правильну» відповідь, а в тому, щоб проаналізувати ситуацію з різних позицій, сформулювати запитання, визначити можливі причини, запропонувати кілька варіантів дій і передбачити наслідки кожного з них.

У такій роботі особливу роль відіграє доказовість. Педагогічне рішення має спиратися не лише на інтуїцію, хоча досвід учителя є важливим. Воно має враховувати спостереження, результати навчання, зворотний зв'язок, аналіз учнівських робіт, динаміку поведінки, індивідуальні потреби дітей. Доказовий підхід не робить освіту сухою чи механічною. Навпаки, він допомагає уникати випадкових рішень і робить педагогічну творчість більш відповідальною.

Культура запитань також змінює роль учня. Якщо вчитель сам мислить критично й креативно, він і дітей навчає не боятися запитувати. Учень поступово переходить від позиції виконавця до позиції дослідника. Він не лише відповідає на запитання вчителя, а й формулює власні; не лише повторює матеріал, а й шукає зв'язки; не лише виконує завдання, а й розуміє, навіщо він це робить. Саме така зміна є однією з ознак якісної освіти.

Отже, формування критичного та креативного мислення педагогів є не додатковим елементом професійного розвитку, а необхідною умовою життєздатності сучасної школи. У центрі цього процесу має бути культура запитань, яка допомагає педагогам бачити глибше, діяти свідоміше, оцінювати об'єктивніше й творити сміливіше. Школа, у якій педагогічний колектив уміє запитувати, аналізувати й шукати нові рішення, здатна не лише передавати знання, а й формувати мислення.

Сучасний педагог має бути не носієм готових відповідей, а людиною, яка вміє вести учня шляхом пошуку. Сучасний керівник закладу освіти має бути не лише організатором процесів, а й творцем професійного середовища, у якому мислення стає спільною цінністю. Саме тому культура запитань може розглядатися як один із ключових механізмів розвитку критичного й креативного мислення педагогів та підвищення якості освітнього процесу.

МИРОНЕЦЬ Марина Андріївна

Nelia Medvedchuk, Olha Romanishyna Introducing critical thinking into the educational process of bachelors as a factor in improving the quality of education	Медведчук Неля, Романішина Ольга Впровадження критичного мислення в навчальний процес бакалаврів як чинник підвищення якості освіти	226
Tatiana Melenchuk Critical thinking of higher technical education teachers	Меленчук Тетяна Критичне мислення викладачів вищої технічної освіти	230
Mykola Mykolaichuk Critical thinking as a tool for state resilience	Миколайчук Микола Критичне мислення як інструмент державної стійкості	232
Liubov Mylian Questioning culture at school: critical and creative thinking of educators in making daily educational decisions	Милян Любов Культура запитань у школі: критичне та креативне мислення педагогів у прийнятті щоденних освітніх рішень	234
Maryna Myronets Academic integrity and critical thinking of higher education students as tools for ensuring transparency, sustainable development and economic efficiency of forest management	Миронець Марина Академічна доброчесність та критичне мислення здобувачів вищої освіти як інструменти забезпечення прозорості, сталого розвитку та економічної ефективності управління лісовим господарством	237
Roman Miroshnyk Project activity as a tool for forming practical competence of future technology teachers	Мірошник Роман Проектна діяльність як інструмент формування практичної компетентності майбутніх вчителів технологій	241
Serhii Mishchenko Developing critical thinking in future science teachers while studying cytology and genetics courses	Мищенко Сергій Розвиток критичного мислення майбутніх учителів природничих наук у процесі вивчення курсів цитології та генетики	244
Inna Moliaka Model of critical thinking development in teaching english phonetics	Моляка Інна Модель розвитку критичного мислення у викладанні фонетики англійської мови	249